

'Gazette de Hollande' zou zelfs het bericht hebben moeten tegenspreken dat Bayle definitief aan zijn verschillende activiteiten was bezweken en was overleden. Zulks blijkt uit een brief van Bayle aan zijn neef Naudis die er zich over beklagde had in lange tijd geen levensteken van de Rotterdamse hoogleraar te hebben ontvangen⁴⁹). Bayle reageert hierop niet zonder sarcasme. Had hij zelf niet veel meer reden tot klagen? Zijn neef had hem toch onmiddellijk, toen hij gehoord had dat zijn bloedverwant nog tot de levenden behoorde, een brief kunnen schrijven en hem zijn vreugde daarover kunnen betuigen. De klachten van Naudis waren dan ook ongegrond. Sinds enige maanden al, zo vervolgt Bayle zijn brief, was hij niet meer in staat wat dan ook te lezen of te schrijven. Het tijdschrift de *Nouvelles* had hij definitief moeten opgeven en sinds vijf maanden wist hij nauwelijks meer wat er aan nieuwe publicaties was verschenen. Zijn ziekte kwam hem ook financieel duur te staan, nu hij helemaal geen extra-inkomsten meer had uit zijn private lessen en redactionele werkzaamheden. De noodzakelijke medische verzorging moest geheel en al bekostigd worden uit zijn toelage van 500 gulden. Zijn neef moest zich er dan ook niet over verwonderen weinig brieven te hebben ontvangen, temeer daar die brieven met weinig nieuws niet gefrankeerd hadden kunnen worden. Voor een 'maigre billet' zou hij dan telkens 20 of 25 sols hebben moeten neertellen.

Ook ditmaal is Bayle niet van overdrijving vrij te pleiten en de zieke hoogleraar heeft zeker over enige spaarcenten moeten beschikken. Van begin augustus tot medio oktober 1687 heeft hij zich zelfs de luxe van een reis kunnen permitteren die hem onder meer naar het geneeskrachtige bronwater van Aken bracht⁵⁰). Van een terugval naar een miserabele positie is dan ook geen sprake en zijn uitspraak: 'Il faut donc ou guerir et changer de poste s'il se peut ou être miserable' kan nauwelijks serieus worden genomen⁵¹). De Rotterdamse magistraat was Bayle trouwens niet ongenegen en bleef hem zijn toelage betalen. Voor zijn lessen werd hij tijdelijk vervangen door Etienne Chauvin, die als uitgeweken hugenoot extraordinaris predikant was te Rotterdam⁵²). In hoeverre Bayle ook anderszins overdreef, of hij werkelijk maanden achtereen zonder lectuur heeft doorgebracht, valt niet vast te stellen. Zeker is dat hij in deze periode van alle ambtelijke en redactionele verplichtingen bevrijd is geweest.

In februari 1688 hervatte Bayle een gedeelte van zijn onderwijs-taak. Vanaf die maand gaf hij weer tweemaal in de week zijn